



Целосна проценка на пристапите за сузбивање на говорот на омраза во Западен Балкан

Автор: Марија Лучиќ-Катиќ, Надворешен експерт на РАН

Radicalisation Awareness Network

RAN 
Practitioners

Целосна проценка на пристапите за сузбивање на говорот на омраза во Западен Балкан

ПРАВНО ИЗВЕСТУВАЊЕ

Овој документ е подготвен за Европската комисија, но ги одразува само гледиштата на авторите, а Европската комисија не е одговорна за какви било последици што произлегуваат од повторната употреба на оваа публикација. Повеќе информации за Европската Унија се достапни на интернет (<http://www.europa.eu>).

Луксембург: Канцеларија за публикации на Европската Унија, 2023 година

© Европска Унија, 2023 година



Политиката за повторна употреба на документите на Европската комисија се спроведува со Одлуката на Комисијата 2011/833/ЕУ од 12 декември 2011 година за повторна употреба на документите на Комисијата (Сл. весник Л 330, 14.12.2011 г., стр. 39). Освен ако не е поинаку наведено, повторната употреба на овој документ е овластена според лиценцата Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Ова значи дека е дозволена повторна употреба под услов да се даде соодветно признание и да се наведат какви било промени.

За каква било употреба или репродукција на елементи кои не се во сопственост на Европската Унија, можеби ќе треба да се побара дозвола директно од соодветните носители на правата.

Вовед

Во последниве години, распространетоста на говорот на омраза создава сè поголема загриженост низ европските општества поради неговото штетно влијание врз самата основа на општеството и довербата меѓу заедниците.

Експертите и практичарите понудија различни дефиниции за говор на омраза ⁽¹⁾. За целите на овој труд, ќе ја користиме дефиницијата од Препораката на Европската комисија против расизам и нетолеранција (ECRI) на Советот на Европа која го дефинира говорот на омраза како:

„застапување, промовирање или поттикнување, во каква било форма, на омаловажување, омраза или клеветење на лице или група на лица, како и какво било вознемирување, навреда, негативни стереотипи, стигматизација или закана во однос на таквото лице или група на лица и оправданоста на сите претходни видови на изразување, врз основа на „раса“, боја, поколение, национално или етничко потекло, возраст, попреченост, јазик, религија или верување, пол, род, родов идентитет, сексуална ориентација и други лични карактеристики или статус“ ⁽²⁾.

Во Западен Балкан (ЗБ), наративите со омраза се особено опасни поради нивниот суштински потенцијал да ги зголемат постојните тензии меѓу заедниците и негативно да влијаат на процесот на градење доверба, како и на реалното закрепнување на целото општество од минатите конфликти. Манифестирањето на говор на омраза е забележително во сите области на реалноста на Западен Балкан. Пораките на омраза може да се најдат на интернет, во медиуми и на културни манифестации, како и во урбани и рурални, етнички хомогени и хетерогени средини.

Наследството од војните во 1990-тите, недостатокот на консензус за наративите од минатото, постојната фрагментација на општеството, доминантноста на колективните идентитети, значајните економски проблеми, различните странски влијанија, силните патријархални норми и медиумите кои пропагираат нетолеранција (и омраза) на дневно ниво, придонесуваат за прифаќањето на наративите со омраза и говорот на омраза како „нормални“ во општеството на Западен Балкан. Ова нормализирање на говорот на омраза последователно придонесува Западен Балкан да биде плодно тло за радикализација што води кон насилен екстремизам, бидејќи употребата на говор на омраза е честа почетна точка за радикализација. Радикалните и маргиналните групи го користат како главен генератор на социјалната клима на нетолеранција и предрасуди што се појавува како општа психолошка рамка за проширување на сите форми на дејства на омраза од физичко насилство до вербална и психолошка злоупотреба ⁽³⁾.

Динамиката на говорот на омраза во Западен Балкан е сложена и повеќестрана:

- Генерално, целта на говорот на омраза главно се членовите на ранливите/малцинските групи (ЛГБТИ+, бегалци, Роми, жени, лица со попречености и мигранти) ⁽⁴⁾, но во Западен Балкан воедно се користи за поттикнување на старите тензии меѓу различните етнички, национални и верски групи. И покрај тоа што различните етнички, национални и верски групи во земјите на Западен Балкан не се признати како ранливи/малцински групи согласно законот, во реалноста, тие често се такви, како што се граѓаните кои се враќаат во Западен Балкан кои ги напуштиле своите земји за време на распадот на Југославија. Во еден регионален преглед при еден

⁽¹⁾ Видете: Совет на Европа Препорака бр. R (97) 20 на Комитетот на министри за земјите членки за „говор на омраза“ достапна на следната врска: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680505d5b и Министерски совет на ОБСЕ Одлука бр. 9/09 за борба против злосторства од омраза од 2 декември 2009 година достапна на следната врска: <https://www.osce.org/cio/40695>

⁽²⁾ Европска комисија против расизам и нетолеранција. (2016). *Општа политика на Европска комисија против расизам и нетолеранција Препорака бр. 15 за борба против говор на омраза*. <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.15> (стр. 3)

⁽³⁾ Камбовски, В., Георгиева, Л., и Трајановски, Н. (2020). *Национални пристапи кон екстремизмот. Северна Македонија*. Европски институт за Медитеранот. https://h2020connekt.eu/wp-content/uploads/2021/01/North-Macedonia_CONNEKT_Approaches_to_extremism.pdf

⁽⁴⁾ Канцеларија на Високиот комесар за човекови права на Обединетите нации (OHCHR). (2021, 23 март). *Извештај: Омразата на интернет против малцинствата се зголемува, вели експерт*. <https://www.ohchr.org/en/stories/2021/03/report-online-hate-increasing-against-minorities-says-expert>

извештај за мониторинг на медиумите за говорот на омраза, беше забележано дека во Западен Балкан се идентификувани „три категории како главна цел на говорот на омраза: етничка припадност, родов идентитет и сексуалност“ и исто така беше забележано дека: „Етничката припадност е најпроблематичната категорија, во согласност со наодите од истражувањето. Случаите на говор на омраза насочена кон етничката припадност честопати беа поврзани со војната во 90-тите, инцидентите против мигрантите и бегалците и актуелната политичка состојба“⁽⁵⁾.

- Доколку се (зло)употреби од политички личности, ова „директно ги нормализира и ги зајакнува омразата и насилството во општеството“⁽⁶⁾. Како што е наведено во резултатите од истражувањето на проектот ОТПОРНОСТ за „Наративи на омраза во Западен Балкан и Турција“: „Во многу случаи, наративите на омраза се јасно политички оркестрирани и главно се шират преку медиумите поврзани со водечките политички партии. Иако наративите на омраза кои се идентификувани во истражувањето не се нови, тие сега се значително нормализирани. Наместо да бидат постојано осудувани, тие често се инструментализирани за политички кампањи и сè повеќе се сметаат за редовен дел од јавната дискусија“⁽⁷⁾.
- Политичките изјави со омраза може да доведат до реципрочна радикализација. „Реципрочната радикализација (и сродните термини, вклучително кумулативен екстремизам и корадикализација) е идејата дека екстремистичките групи меѓусебно ги поттикнуваат реториката и/или активностите, вклучително и насилството“⁽⁸⁾. На пример, најчестите наративи на омраза што се користат за политичките противници во Западен Балкан (и Турција) беа дека тие се: непријатели на државата/народот, странски платеници, опасни и корумпирани⁽⁹⁾. Тие наративи меѓусебно ги поттикнуваат реториката и/или активностите што водат до постепен раст на радикализацијата од двете страни на оваа поделба.
- Медиумите често се генератори на говор на омраза и наративи со омраза: постојат различни начини и причини за тоа како и зошто медиумите учествуваат во ширењето на говорот на омраза, како што се недостаток на професионални стандарди во известувањето, пренесување пораки со омраза без критички став, употреба на погрешни информации/дезинформации/штетни информации, мамка за кликувања и поттикнувач на омраза како деловен модел, итн. Лажните информации/дезинформациите/штетните информации, мамката за кликувања и поттикнувачот на омраза се поврзани, но различни појави, со одредени области на преклопување со говорот на омраза. Тие лесно може да се користат за ширење на говор на омраза што е јасно видливо од нивните дефиниции кои се претставени во Табела 1.

⁽⁵⁾ Шинковиќ, Н. (2022). *Извештај за мониторинг на медиумите за говор на омраза: Регионален преглед* Reporting Diversity Network 2.0. <https://www.reportingdiversity.org/media-monitoring-reports-hate-speech-in-the-balkans-mainly-targets-ethnicity-gender-and-sexual-orientation/>

⁽⁶⁾ Европски парламент, резолуција на Европскиот парламент од 25 октомври 2018 година за порастот на неофашистичкото насилство во Европа (2018/2869(RSP)), P8_TA(2018)0428, Стразбур, 2018. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0428_EN.html

⁽⁷⁾ ОТПОРНОСТ. (2021). *Наративи на омраза во Западен Балкан и Турција: Клучни наоди од истражувањето*. Мрежа за професионализација на медиумите во Југоисточна Европа (SEENPM). <https://seenpm.org/wp-content/uploads/2021/09/Research-2-PDF.pdf>

⁽⁸⁾ Истражување за радикализација. (2018, 3 септември). *Куси инструкции: Реципрочна радикализација*. <https://www.radicalisationresearch.org/research/briefings-reciprocal-radicalisation/?it=debate/briefings-reciprocal-radicalisation/>

⁽⁹⁾ „Непријатели на државата/народот (Албанија, БиХ [Босна и Херцеговина], Црна Гора, Северна Македонија, Србија, Турција), на пример, со цел да дестабилизираат, работејќи против интересите на државата, предавници.

Странски платеници (Албанија, БиХ, Црна Гора, Северна Македонија, Србија, Косово), на пример, поборниците на руската и српската агенда (во Црна Гора), западната агенда или агендата на Џорџ Сорос (последната најмногу во Северна Македонија).

Опасни и корумпирани (Албанија, БиХ, Црна Гора, Северна Македонија, Србија, Турција, Косово), на пример, нестабилни, примитивни, поттикнувачи на насилство, безбожни, штетници, крадци и отпадници, лажговци, неодговорни, кластер на корона вирус (во Северна Македонија), криминалци, кукавици, лицемери и манипулатори (во Албанија), психички болни (БиХ).“ ОТПОРНОСТ (2021): <https://seenpm.org/wp-content/uploads/2021/09/Research-2-PDF.pdf>

Табела 1: Дефиниции на погрешни информации/дезинформации/штетни информации, мамка за кликувања и поттикнувач на омраза

Погрешни информации ⁽¹⁰⁾	Дезинформации ⁽¹¹⁾	Штетни информации ⁽¹²⁾	Мамка за кликувања ⁽¹³⁾	Мамка ⁽¹⁴⁾
„Погрешни информации се информации што се лажни, но лицето што ги шири верува дека се вистинити.“	„Дезинформации се информации што се лажни, но лицето што ги шири знае дека се лажни. Тоа е промислена, намерна лага и укажува на тоа дека луѓето се активно дезинформирани од злонамерни чинители.“	Штетните информации се информации „кои се засноваат на реалноста, но се користат за да се нанесе штета на личност, организација или држава“.	Нешто (како што е наслов) што е осмислено за да ги натера читателите да сакаат да кликнат на хиперврска, особено кога врската води до содржина со сомнителна вредност или интерес.	Да прогонува или разлутува со неправедни, злонамерни или постојани напади (малцински групи како мамка). Да се обидува да предизвика лутина со критики или навреди. (Подбивање со политичар за време на дебата).

Улогата на медиумите во генерирањето и ширењето на говорот на омраза во Западен Балкан е препознаена во многу извештаи. Како што е наведено во извештајот во рамки на проектот ОТПОРНОСТ „Наративи на омраза во Западен Балкан и Турција“ во наративните стратегии кои се изложени во медиумите и во корисничката содржина, може да се најдат јасни карактеристики на фашизмот, главно расизам, национализам, нетолеранција кон различностите и мизогинија (женомразие) ⁽¹⁵⁾. Наративите на омраза не се изолирани случаи на конкретни поединци, туку резултати од смислени кампањи кои користат различни методи, како што се пристрасно известување, погрешни информации/дезинформации и ширење страв ⁽¹⁶⁾. Дури и кога самите мејнстрим медиуми не создаваат наративи за говор на омраза, тие стануваат средство за нивно пренесување ⁽¹⁷⁾. На крајот, медиумите воедно имаат негативна улога кога не успеваат (поради недостаток на ресурси и/или недостаток на волја) соодветно да се справат со оние коментари на корисниците во кои наративите на омраза значително ескалираат ⁽¹⁸⁾.

- Говорот на омраза и наративите со омраза се користат за мобилизирање поддршка за националистичките и исклучувачките идеологии кои се насочени кон одредени етнички или верски групи и за дехуманизирање и делегитимирање на овие групи, правејќи ги ранливи на дискриминација и насилство.

⁽¹⁰⁾ Организација за образование, наука и култура на Обединетите Нации (UNESCO). (2018). *Новинарство, лажни вести и дезинформации: Прирачник за образование и обука за новинарство*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265552>

⁽¹¹⁾ Исто.

⁽¹²⁾ Исто.

⁽¹³⁾ Речник Merriam-Webster: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/clickbait>

⁽¹⁴⁾ Речник Merriam-Webster: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/bait>

⁽¹⁵⁾ Хрватин, С. Б., Петковиќ, Б., и Хоџиќ, С. (2021). *Наративи на омраза во Западен Балкан и Турција. Регионален преглед*. Институт за мир и Мрежа за професионализација на медиумите во Југоисточна Европа (SEENPM). <https://seenpm.org/wp-content/uploads/2021/03/Regional-overview-Resilience-research-2.pdf> (стр. 22)

⁽¹⁶⁾ Сокол, А. (2021). *Наративи на омраза во медиумите и содржина генерирана од корисниците*. Мрежа за професионализација на медиумите во Југоисточна Европа (SEENPM), Институт за мир и Фондација Медиацентар Сараево. <https://seenpm.org/wp-content/uploads/2020/12/Resilience-research-publication-2-BiH-English.pdf> (стр. 20)

⁽¹⁷⁾ Лондо, И. (2021). *Наративи на омраза и дезинформации во медиумите на интернет во Албанија*. Мрежа за професионализација на медиумите во Југоисточна Европа (SEENPM), Институт за мир и Албански институт за медиуми. <https://seenpm.org/wp-content/uploads/2021/01/Resilience-research-publication-2-Albania-English.pdf> (стр. 23)

⁽¹⁸⁾ ОТПОРНОСТ. (2021). *Наративи на омраза во Западен Балкан и Турција*. Институт за мир и Мрежа за професионализација на медиумите во Југоисточна Европа (SEENPM). <https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2021/03/E-book-Resilience-research-2-without-KOS-corr-3-March-2021.pdf> (стр. 21)

- Говорот на омраза во Западен Балкан придонесува за продолжување на дискриминацијата и насилството врз целните групи, а исто така може да го радикализира општеството на начин што може да доведе до насилен екстремизам.

Затоа, одговорот на говорот на омраза, земајќи ја предвид сложеноста на појавата, треба да биде повеќестран и да опфаќа повеќе сектори. Заложбите на институционалните чинители треба да се надополнат со работата на другите чинители, како што се граѓанските организации (ГО). Овој труд има за цел да ја систематизира моменталната улога на граѓанските организации во борбата против говорот на омраза во Западен Балкан, да ги постави ограничувањата во нивното работење и да дискутира за можната насока за активности кои се изводливи и одржливи.

По краткиот вовед за главните институционални чинители кои се задолжени за борба против говорот на омраза во сите земји на Западен Балкан, ќе се елаборира улогата на граѓанските организации (актуелна улога, ограничувања и потенцијал). Трудот завршува со преглед на можните понатамошни насоки на дејствување и препораки за политиката.

Главните институционални чинители кои се борат со говорот на омраза во Западен Балкан

Главните институционални чинители кои учествуваат во борбата против говорот на омраза во сите земји на Западен Балкан се полицијата и судството. И покрај тоа што сите земји на Западен Балкан усвоија релевантни одредби во нивната правна рамка со кои се овозможи санкционирање на говорот на омраза од страна на полицијата и/или судовите, постои огромно не совпаѓање во бројот на евидентирани случаи *наспроти* случаи за кои се води законска постапка што е наведено во различни алатки за следење ⁽¹⁹⁾ и извештаи ⁽²⁰⁾. Понатаму, како што е наведено во извештајот во рамки на проектот ОТПОРНОСТ, насловен „Наративи на омраза во Западен Балкан и Турција“: „Низ регионот има појава на колебање во рамките на судството во врска со процесирањето на дискриминаторски говор и говор на омраза и земањето предвид на омразата кон одредени општествени групи како поттикнувачки фактор во кривичните дела.“ ⁽²¹⁾ Таквите наоди водат до заклучокот дека тие механизми можеби не се доволни, особено ако се има на ум дека тие најчесто реагираат после искажувањето говор на омраза, без доволно да се фокусираат на превенцијата.

⁽¹⁹⁾ Видете го извештајот на Канцеларија за демократски институции и човекови права (ODIHR): <https://hatecrime.osce.org/infocus/2021-hate-crime-data-now-available>

⁽²⁰⁾ Видете: Хиса, Д., и Лани, К. (2022). *Извештај за мониторинг на говор на омраза во Албанија*. Албански институт за медиуми. <https://www.institutemedia.org/wp-content/uploads/2022/07/Monitoring-Report-on-Hate-Speech-in-Albania-12072022.pdf>;

Комесар за заштита од дискриминација. (2021). Одлука бр. 217, од 15.11.2021: <https://kmd.al/wp-content/uploads/2022/01/Vendim-nr.-217-date-15.11.2021-Ceshtje-kryesisht-nga-Komisioneri-ne-lidhje-me-gjuhen-e-perdorur-kunder-personave-LGBTI-Diskriminim-Gjuhe-urrejtje.pdf>;

Годишен извештај за резултатите од активностите на Институцијата Народен правобранител за човекови права на Босна и Херцеговина за 2021 година. Година: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2022041413104027bos.pdf;

Европска комисија, Извештај за Босна и Херцеговина за 2022 година: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Bosnia%20and%20Herzegovina%20Report%202022.pdf>;

Извештај на Amnesty International за 2022/2023 година: <https://www.amnesty.org/en/location/europe-and-central-asia/north-macedonia/report-north-macedonia/>;

Јовановиќ, И., и Анѓушиќ, А. (2022). *Извештај за мониторинг на говор на омраза во Србија*. Институт за различност на медиумите и Институт за различност на медиумите за Западен Балкан. https://www.reportingdiversity.org/wp-content/uploads/2022/07/MRHS_Serbia.pdf;

Редовен годишен извештај на Комесарот за заштита на рамноправноста за 2022 година. Година: <https://ravnopravnost.gov.rs/rs/izvestaji/>;

Заштита на човекови права и слободи. (2022). Извештај за заштита од дискриминација од аспект на активностите на Институцијата заштитник на човековите права и слободи на Црна Гора: https://www.ombudsman.co.me/docs/1672090896_polugodis--niji%20izvjes--taj%20o%20zas--titi%20od%20diskriminacije_21122022.pdf

⁽²¹⁾ Хрватин, С. Б., Петковиќ, Б., и Хоциќ, С. (2021). *Наративи на омраза во Западен Балкан и Турција*. Регионален преглед. Институт за мир и Мрежа за професионализација на медиумите во Југоисточна Европа (SEENPM). <https://seenpm.org/wp-content/uploads/2021/03/Regional-overview-Resilience-research-2.pdf> (стр. 22)

Покрај полицијата и судството, постојат и разни други органи кои дејствуваат во спречувањето и сузбивањето на говорот на омраза:

- Тела за еднаквост воспоставени со Директивата за расна еднаквост (2000/43/EC) ⁽²²⁾
 - Суштински дел од надлежноста на телото за еднаквост е да обезбеди независна помош на жртвите на дискриминација, вклучително и вознемирување и говор на омраза. Во согласност со Препораката на Европската комисија за стандарди за тела за еднаквост, во врска со Препораките за општа политика на Европската комисија против расизмот и нетолеранцијата (ECRI) (Препораки за општа политика) бр. 2, постојат два вида вакви тела: тела за еднаквост кои имаат атрибути на трибунал и тела за еднаквост кои се од промотивен тип ⁽²³⁾. Телата за еднаквост кои имаат атрибути на трибунал можат: да примаат, проучуваат, усогласуваат и да дискутираат за индивидуални и колективни жалби и да ги решаваат тие жалби во согласност со важечките закони; да одлучуваат дали има повреда на законот; да донесуваат законски обврзувачки одлуки согласно кои се потребни мерки за запирање на недисциплинираното однесување и наметнување санкции; и да обезбедуваат извршување и спроведување на нивните одлуки и објавување на нивните одлуки и препораки. Телата за еднаквост кои се од промотивен тип даваат не обврзувачки препораки согласно кои се потребни мерки за запирање на недисциплинираното однесување; тие обезбедуваат спроведување на нивните препораки и, кога е соодветно, ги објавуваат нивните одлуки. Во моментов, од сите земји членки на ЕУ се бара да формираат национални тела за еднаквост и, иако земјите од Западен Балкан не се членки на ЕУ, во овој поглед, тие дејствуваа проактивно. Затоа, во Албанија, Северна Македонија и Србија постојат воспоставени тела за еднаквост со атрибути на трибунал, а во Босна и Херцеговина (БиХ), Косово ⁽²⁴⁾ и Црна Гора, телата за еднаквост се од промотивен тип (овластувањето за еднаквост е доделено на домашните институции на народниот правобранител кои можат да вршат мониторинг и да поведат прекршочна постапка).
- Регулаторни агенции за медиуми
 - Сите држави имаат воспоставено независни регулаторни агенции за медиумите кои го надгледуваат мониторингот на традиционалните медиумски радиодифузери (радио и ТВ), како и аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Во некои држави, какви што се Црна Гора, Северна Македонија и Србија, овие тела се задолжени и за мониторинг на печатените медиуми. Овие агенции имаат правна основа да постапуваат по претставките за говор на омраза со различни видови санкции што можат да ги наметнат на медиумите. Речиси сите тие можат да наметнат мерки за предупредување или укинување, или барем привремено да ги суспендираат лиценците и да забранат објавување (или емитување). Три регулатори (БиХ, Косово, Црна Гора) можат да постапуваат според нивните службени должности кога станува збор за претставки, а некои можат да наметнат парични казни (Албанија, БиХ, Косово). Регулаторите во БиХ, Косово, Северна Македонија и Србија можат да ги објавуваат своите одлуки на нивните веб-локации или во годишни извештаи.
- Саморегулаторни механизми за медиуми
 - Овие механизми можат да дејствуваат како посредници, тие обично носат одлуки, а во одредени случаи можат да наредат корекција или отстранување на содржината или објавување на извинување. Нивните одлуки не се законски обврзувачки и не можат да наметнуваат санкции, но можат да ги објават своите одлуки, во зависност од земјата во која се имплементирани преку етичкиот кодекс усвоен од Здружението на новинари

⁽²²⁾ Видете: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32000L0043&from=EN>

⁽²³⁾ Видете повеќе информации за телата за еднаквост на следнава врска: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/tackling-discrimination/equality-bodies_en

⁽²⁴⁾ Оваа ознака не е во спротивност со позициите за статусот и е во согласност со UNSCR 1244 и Мислењето на Меѓународниот суд на правдата за прогласувањето независност на Косово.

(Албанија, Косово, Северна Македонија и Србија), Кодекс за печат и онлајн медиуми (БиХ) и Кодекс на новинари (Црна Гора).

- Централни изборни комисии
 - Овие комисии имаат овластување да ги следат изборните кампањи и можат да санкционираат кандидати кои користат говор на омраза. Со варијација во името (Централни изборни комисии: Албанија, БиХ и Косово; Државни изборни комисии: Црна Гора и Северна Македонија; и Републички изборни комисии: Србија), тие постојат во сите земји на Западен Балкан

На пример, Централните изборни комисии на БиХ, според Изборниот закон на БиХ, можат да изречат казни и отстранување од кандидатската листа на политички субјекти кои користат говор на омраза за време на изборни кампањи. Следејќи го постојниот механизам, Централните изборни комисии на БиХ во врска со општите избори во 2022 година изрекоа парична казна во износ од 3.000 босански конвертибилни марки на политичката партија Движење за демократска акција на БиХ (PDA) и парична казна во износ од 5.000 босански конвертибилни марки на кандидатката на Движење за демократска акција, Елзина Пириќ, за користење на говор на омраза на политички собир во Аљковиќи-Општина Бановиќи.

Но, и покрај постоењето и заложбите на овие тела, говорот на омраза во Западен Балкан сè уште е широко распространет. Во последно време, сè повеќе се препознаваат многубројните начини на кои граѓанските организации можат да ги поддржат спречувањето и сузбивањето на говорот на омраза и неговите разорни влијанија.

Граѓанските организации имаат важна улога во разбирањето и одговорот на говорот на омраза. Многу граѓански организации посебно ги познаваат и разбираат локалните контексти и предизвиците со кои се соочуваат поединците и групите кои се изложени на ризик од виктимизација на говорот на омраза и потребите на оние засегнати од говорот на омраза. Партнерствата помеѓу претходно споменатите агенции и граѓански организации овозможуваат одговорите да се приспособат на секој поединечен случај, може да ја поддржат оперативната работа и, пред сè, да помогнат во градењето сигурност и доверба во властите. Дobar пример за оваа практика може да се најде во соработката и партнерството на Отворениот центар во Сараево и неколку обвинителства во БиХ⁽²⁵⁾. Преку ова партнерство во неколку обвинителства во БиХ, беше назначено лице за контакт кое директно ќе работи со припадници на ЛГБТКИ+ заедницата, жртва на злосторства извршени од омраза (вклучително говор на омраза). Иако на секој граѓанин во БиХ законски му се гарантира заштита од насилство, со назначување на лице за контакт ќе се овозможи директен пристап до носителот на судската функција кој има соодветно искуство и знаење и пред сè е обучен за работа со припадници на ЛГБТКИ+ заедницата. Понатаму, преку оваа соработка, обуките за криминал од омраза и говор на омраза стануваат редовни модули на едукативните обуки кои центрите за едукација на судии и обвинители им ги нудат на обвинителите и судиите.

Севкупно, активното и значајно учество на граѓанските организации може да обезбеди информации и да придонесе за различни државни активности за борба против говорот на омраза.

Сегашна улога на граѓанските организации

Сегашната улога на граѓанските организации во борбата против говорот на омраза главно опфаќа превенција и откривање додека повеќето институционални чинители работат на формални начини на

⁽²⁵⁾ Отворениот центар на Сараево е граѓанска организација која работи на унапредување на човековите права, особено на позицијата и човековите права на припадниците на ЛГБТКИ+ заедницата и жените во Босна и Херцеговина, преку претставување на нивната реалност и застапување за правни, политички, економски, социјални и културни промени во сите области на животот. Видете повеќе информации на следнава врска: <https://soc.ba/en/about-us/>

одговор и санкционирање. Затоа, комбинацијата на тие заложби може да ги подобри тековните потфати во борбата против говорот на омраза низ земјите од Западен Балкан. Во моментот, граѓанските организации најчесто се вклучени во следните активности:

- Следење, евидентирање, прибирање податоци и известување:

Најистакната организација во оваа област е Канцеларијата за демократски институции и човекови права на Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ/ОДИХР) која прибира официјални податоци и пријавени податоци од различни граѓански организации во целните земји ⁽²⁶⁾. Некои од организациите кои ги евидентираат и пријавуваат инцидентите што се случуваат во Западен Балкан се претставени во Табела 2.

Табела 2: Граѓански организации кои евидентираат и пријавуваат инциденти со говор на омраза

Држава	Граѓанска организација	Активности
Албанија	Муслимански форум на Албанија ⁽²⁷⁾	Евидентирање и пријавување инциденти
БиХ	Центар за образование и истражување Нахла ⁽²⁸⁾	Евидентирање и пријавување инциденти
БиХ	Отворен центар на Сараево	Евидентирање и пријавување инциденти
Црна Гора	ЛБГТ Форум Прогрес ⁽²⁹⁾	Евидентирање и пријавување инциденти
Северна Македонија	Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија ⁽³⁰⁾	Евидентирање и пријавување инциденти
Србија	Федерација на еврејските заедници на Србија (SJOS) ⁽³¹⁾	Евидентирање и пријавување инциденти
Србија	Здружение „Да се знае!“ ⁽³²⁾	Евидентирање и пријавување инциденти
Косово	Косово 2.0 ⁽³³⁾	Евидентирање и пријавување инциденти

Овие организации ја следат појавата на говор на омраза против заштитените карактеристики кои се во фокусот на нивната работа (етничка припадност, националност, религија, сексуална ориентација, пол, итн.) ⁽³⁴⁾. Тие ги прибираат и евидентираат тие податоци и ги пријавуваат на различни институции. Некои граѓански организации пријавуваат инциденти на претходно споменатите институционални

⁽²⁶⁾ ОБСЕ/ОДИХР прибира податоци за криминал од омраза, говор на омраза и поттикнување омраза. Видете повеќе информации на следнава врска: <https://hatecrime.osce.org/index.php/hate-crime-data>

⁽²⁷⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://forumimusliman.org/english/>

⁽²⁸⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://nahla.ba/>

⁽²⁹⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://lgbtprogres.me/>

⁽³⁰⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <http://www.mhc.org.mk>

⁽³¹⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://www.savezios.org/en/>

⁽³²⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://dasezna.lgbt/en/who-we-are/>

⁽³³⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://kosovotwopointzero.com/en/about-us/>

⁽³⁴⁾ Ова не е сеопфатен список на граѓанските организации кои работат во оваа област.

чинители и/или до други тела кои прибираат податоци на пошироко ниво, како што е примерот на ОБСЕ/ОДИХР. Воедно, некои од нив објавуваат периодични извештаи за откриени и евидентирани инциденти и/или ги проследуваат случаите кои се пријавени во полиција или други релевантни институционални чинители.

Покрај ОБСЕ/ОДИХР кои прибираат податоци за 57 земји-учеснички (вклучително сите земји од Западен Балкан, освен Косово), има граѓански организации кои ги спроведуваат тие активности на ниво на Западен Балкан. Примерот за прибирање податоци во земјите од Западен Балкан може да се најде во работата на Мрежата за известување за различностите 2.0 која прибира податоци за дискурсот со омраза и дискриминација во медиумската средина преку националните граѓански организации ⁽³⁵⁾ и во работата на You are Heard: Западен Балкан и Турција што прибира податоци за инциденти против ЛГБТКИ+, како што се вознемирување, насилство и говор на омраза во Западен Балкан и Турција ⁽³⁶⁾.

Во врска со овој дел од активностите на граѓанските организации, може да се појават недостатоци во методолошката рамка што тие ја користат за следење, евидентирање и прибирање. Повеќето граѓански организации развија сопствена методологија која не е нужно во согласност со постојната законска рамка во оваа област и затоа тие податоци не можат да се користат со целосен капацитет (за мапирање, известување, анализа на откриени случаи наспроти случаи за кои се спроведува законска постапка, итн.). Понатаму, индивидуално развиената методологија не дозволува споредба на евидентирани податоци во земјата или регионот на Западен Балкан.

- Едукација и подигање на свеста:

Одреден број граѓански организации спроведуваат различни едукативни активности во различни форми и со различна целна публика во зависност од обемот на нивната работа. Тие практики, на пример, може да се видат во работата на организациите претставени во Табела 3.

Табела 3: Примери на образовни активности на граѓанските организации

Држава	Граѓанска организација	Активности
Северна Македонија	Фондација Метаморфозис ⁽³⁷⁾	Спроведена низа обуки за справување со говорот на омраза во медиумите
Црна Гора	Форум Црна Гора ⁽³⁸⁾	Спроведена обука за „Сузбивање на говорот на омраза на интернет“
Косово	Центар за обука и ресурси за застапување ⁽³⁹⁾	Спроведена низа обуки за студенти, граѓански организации и активисти за човекови права
Косово	Млади правници на Косово (KYL) ⁽⁴⁰⁾	Во рамки на проектот „РАЗМИСЛИ! Немој да мразиш“, тие развија формални и неформални образовни пристапи кои се објавуваат на интернет во интерактивна форма и се достапни за сите лица кои сакаат да се приклучат на

⁽³⁵⁾ Истовремено, тие го објавуваат нивниот извештај за мониторинг за говорот на омраза во секоја земја, како и Најважните месечни случувања од мониторингот за сите земји на Западен Балкан.

⁽³⁶⁾ Видете повеќе во делот „Препораки“.

⁽³⁷⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://metamorphosis.org.mk/en/>

⁽³⁸⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://www.forum-mne.com/>

⁽³⁹⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://advocacy-center.org/>

⁽⁴⁰⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://kyl-kos.org/>

		борбата против омразата на интернет, лажните вести и дезинформациите
Србија	Либеро ⁽⁴¹⁾	Одржана едукација за средношколци
БиХ	Перпетуум Мобиле: Институт за млади и развој на заедницата ⁽⁴²⁾	Спроведени обуки за политичари со цел да се спречи говорот на омраза во политичките кампањи

Овие образовни активности често се користат како алатка за подигање на свеста, но понекогаш граѓанските организации водат различни форми на активности само со цел да ја подигнат свеста, како што е Млади за мир (БиХ) ⁽⁴³⁾ кои, во партнерство со Сомборскиот едукативен центар (Србија) ⁽⁴⁴⁾ и Udhetim i Lire (Албанија) ⁽⁴⁵⁾, ја спроведуваат кампањата #ALTerHate во рамките на платформата #Speech4Change во насока на борбата против говорот на омраза преку активности за едукација, запознавање со оваа тема и застапување за прифаќање на различност и инклузија преку создавање алтернативни наративи. Некои граѓански организации, како што е Граѓански иницијативи (Србија) ⁽⁴⁶⁾, ја подигаат свеста со објавување белешки за осуда на забележаниот говор на омраза, додека некои, како што е ЦИВИЛ (Северна Македонија) ⁽⁴⁷⁾, организираат јавни настани и промовираат публикации во врска со оваа тема. Подигање на свеста понекогаш се постигнува со организирање тркалезни маси за дискусија на темата говор на омраза и нивно емитување, на пример Демократија за развој (Косово) ⁽⁴⁸⁾.

Во однос на образованието, проблемите се поврзани со прашањето за одржливост. Образовните активности често се поврзани со конкретни проекти на граѓанските организации кои имаат одредено времетраење и затоа имаат ограничен досег. Од друга страна, активностите за подигање на свеста, во зависност од практичната алатка што ја користат, се пораспространети и поодржливи.

- Истражување:

Граѓанските организации вршат најразлично истражување во оваа област што може да биде корисна основа и да помогне во борбата против говорот на омраза. Резултатите од овие истражувачки иницијативи, во зависност од предметот, се користат за едуцирање на јавноста, подигање на свеста, доведување во прашање на ефикасноста на законските рамки, откривање поттикнувачки фактори, итн. Одредени недостатоци во работата на граѓанските организации во оваа област се поврзани со недостатокот на временски и територијален континуитет. Примерите за работата на граѓанските организации во оваа област се претставени во Табела 4.

Табела 4: Примери на истражувачки активности на граѓанските организации

Држава	Граѓанска организација	Активности
--------	------------------------	------------

⁽⁴¹⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://libero.org.rs/>

⁽⁴²⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://www.pm.rs.ba/about-us/>

⁽⁴³⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://www.youth-for-peace.ba/en/>

⁽⁴⁴⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://sec.org.rs/>

⁽⁴⁵⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://udhetimiilire.org/en/>

⁽⁴⁶⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://www.gradjanske.org/en/about-us/>

⁽⁴⁷⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://www.civil.org.mk/>

⁽⁴⁸⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://d4d-ks.org/en/mission-and-vision/>

Србија	Белградски центар за човекови права ⁽⁴⁹⁾	Објавено истражување за механизмите за заштита од говор на омраза на интернет
Србија	Центар за медиумска професионализација и медиумска писменост (CEPROM) ⁽⁵⁰⁾	Спроведено истражување за присуство на говор на омраза во медиумите и на интернет
Црна Гора	ЛБГТ Форум Прогрес ⁽⁵¹⁾	Спроведено и објавено истражување за полициската и судската практика во случаи на насилство и говор на омраза кон ЛГБТКИ+ лица
БиХ	Атлантска иницијатива: Центар за истражување на безбедноста и правдата ⁽⁵²⁾	Спроведено и објавено истражување за правните и институционалните механизми за заштита од говор на омраза и во моментот спроведува истражување за судската практика во гонење на поттикнување омраза во БиХ во последните 10 години
Северна Македонија	ЦИВИЛ ⁽⁵³⁾	Спроведено и објавено истражување за говорот на омраза во политичките и изборните процеси

- Помош и поддршка на жртви:

Најчестите начини на кои граѓанските организации им помагаат и/или ги поддржуваат жртвите на говор на омраза воопшто и во практиката на граѓанските организации на Западен Балкан вклучуваат бесплатна психолошка помош/советување и бесплатна правна помош. Потенцијалниот проблем што се појавува во оваа област е прашањето кое се однесува на финансирањето. Имено, доколку активностите не е поврзана со суштинско финансирање, туку со еден конкретен проект, трајноста на обезбедената помош и поддршка може да биде само привремена. Понатаму, ширењето на информациите за достапната помош може да биде проблем. Примери за работата на граѓанските организации во областа на помош и поддршка на жртвите се наведени во Табела 5.

Табела 5: Примери за активности на граѓанските организации во врска со помош и поддршка на жртвите

Држава	Граѓанска организација	Активности
БиХ	Отворен центар на Сараево	Психолошка помош/советување и правна помош
БиХ	Здружение Оквир ⁽⁵⁴⁾	Психолошко советување за ЛГБТКИ+ лица

⁽⁴⁹⁾ Стојковиќ, М., и Покушевски, Д. (2018). *Anonimna mržnja: Mehanizmi zaštite od govora mržnje na internetu*. Beogradski Centar za ljudska prava.

⁽⁵⁰⁾ CEPROM. (2019). *Komunikativna agresija u Srbiji 2019*. Центар за медиумска професионализација и медиумска писменост (CEPROM).

⁽⁵¹⁾ Зековиќ, А. С., Којиќич, Ј., и Томовиќ, П. (2014). *Mitovi i stereotipi – Nasilje i govor mržnje prema LGBT osobama: Policijska i pravosudna praksa u Crnoj Gori*. ЛБГТ Форум Прогрес.

⁽⁵²⁾ Халиловиќ, Х., и Луќиќ-Катиќ, М. (2022). *Krivična djela iz mržnje i govor mržnje, kako ih prepoznati i adekvatno procesuirati – priručnik za sudije i tužitelje*. Atlantska inicijativa.

⁽⁵³⁾ ЦИВИЛ. (2022). *Изборите под канонада на дезинформации и говор на омраза: локални избори*. Цивил - Центар за слобода.

⁽⁵⁴⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <http://www.okvir.org/o-nama/>

Србија	Адвокатски комитет за човекови права (YUCOM)	Правна помош
Црна Гора	Правниот центар ⁽⁵⁵⁾	Правна помош
Северна Македонија	Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија	Правна помош

Како да се подобрат постојните практики

Досега, како што покажа претходната анализа, постојат одредени ограничувања во врска со работата на граѓанските организации и решенија за надминување на откриените недостатоци.

- Следење, евидентирање и прибирање податоци:

Увиди во присуството на појавата и познавање на степенот на појавата е првиот чекор во креирањето соодветен одговор. Граѓанските организации, за разлика од институционалните чинители, имаат единствена позиција во оваа задача, бидејќи тие често имаат поголем капацитет за следење, жртвите имаат поголема доверба во граѓанските организации и поголема е веројатноста дека ќе поднесат извештај до граѓанска организација, потоа до формално тело, тие можат да соработуваат и да споделуваат податоци без оптоварување од бирократијата и формалните постапки, итн. Затоа, за да се постигне максимална вредност на нивните активности, граѓанските организации треба да го земат предвид следново:

- Во зависност од целната(ите) група(и) што ја(ги) следат граѓанските организации (ЛГБТКИ+, бегалци, Роми, жени, лица со попреченост, мигранти, итн.) и специфичните области на интерес (говор на омраза во политичкиот дискурс, говор на омраза во печатените медиуми, итн.), да користат/развијат рамка за прибирање податоци што произлегува од националната правна рамка.
- За да се подобрат споредливоста и компатибилноста на податоците, да ја користат методологијата која ја развиле институционалните чинители (ако постои) или методологијата која ја развиле други граѓански организации.
- За да се подобри влијанието на споделувањето податоци, треба да ги усогласат дефинициите и методите за прибирање податоци со граѓанските организации кои работат со слични целни групи и области од интерес.
- Да ги споделат методологиите за прибирање податоци и да воспостават систем за редовна размена на информации.

- Едукација:

Главниот проблем во овој дел од работата на граѓанските организации е прашањето кое се однесува на одржливоста и досегот на образовните програми. Иако секоја образовна активност доведе до промена имајќи ги предвид трошоците и сложеноста на креирањето на образовните активности, треба да се обезбеди долгорочна употреба и самоодржливост кога тоа е возможно. За таа цел, граѓанските организации треба да го земат предвид следново:

⁽⁵⁵⁾ За граѓанската организација и нејзините активности, видете повеќе на следнава врска: <https://pravnicentar.co.me/>

- Да креираат и да се залагаат за вклучување на образовни пакети во формалното образование (за практичари, во наставните програми на училиштата, во наставните програми на универзитетите, итн.).
 - Вклучување на едукација за човекови права во формалното образование (за практичари, во наставните програми на училиштата, во наставните програми на универзитетите, итн.).
 - Да вклучат едукативни пакети во постојните јавни форуми и кампањи, конференции, филмови и видео, изложби и музеи, спортови и спортски настани, активности во заедницата, итн.
 - Примена на технологија (едукативни кампањи на социјалните медиуми, бесплатни алатки на интернет, интерактивни едукативни алатки, итн.).
- Помош и поддршка на жртви:

Повеќето информации за граѓанските организации може да се најдат само преку интернет, што доведува многу луѓе на кои им е потребна помош во неповолна положба и без информации за помошта што можат да ја добијат поради ограниченото присуство на интернетот во одредени делови на Западен Балкан и поради недостатокот на дигитална писменост. За да се надмине овој проблем, граѓанските организации треба да ги направат повидливи информациите за достапната помош, со користење на традиционални медиуми (радио, телевизија, печатени медиуми, постери за значајна локација, летоци, итн.).

Што друго можат да направат граѓанските организации?

Покрај активностите во кои граѓанските организации веќе се вклучени, во зависност од нивното портфолио, нивниот придонес може да се прошири и на следните активности:

Пријавувањето треба да се зголеми така што ќе се охрабрат оние кои се засегнати од говорот на омраза и сведоците да проговорат, како и преку **пријавување од трето лице**. Пријавувањето од трето лице е процес во кој жртвата или сведокот пријавува потенцијален говор на омраза на граѓанска организација. Оваа граѓанска организација потоа го пријавува говорот на омраза до релевантното формално тело. За пријавувањето од трето лице да биде ефективно, граѓанските организации треба да ги усогласат дефинициите и методологиите за прибирање податоци, да обезбедат заштитни мерки за доверливост и заштита на податоци и да потврдат дека целиот вклучен персонал е соодветно квалификуван и обучен. Кога е можно, се препорачува да се формализираат тие обврски преку институционални договори.

Треба да се воспостават **партнерства и структурна соработка**. Постојат различни модели за воспоставување и подобрување на соработката и партнерствата, како што се потпишување меморандум за разбирање, формирање одбори/комитети и работни групи, учество во советодавни или стручни тела, назначување специјализирани службеници/службеници за врски со заедницата/лице за контакт за говор на омраза на регионално или на локално ниво, назначување претставници на граѓанските организации кои ќе соработуваат со полицијата и други формални тела, итн. Таквата соработка и партнерства во ниту еден момент не треба да влијаат на независната улога на граѓанските организации.

Релевантна добра практика во ЕУ

Што се однесува до научените поуки од ЕУ кои можат да им помогнат и да ги поддржат практичарите во Западен Балкан, добра насока за постапување е достапна во работата на Групата на високо ниво

на ЕУ за борба против говорот на омраза и криминалот од омраза. Групата на високо ниво е замислена како платформа за поддршка на заложбите на ЕУ и националните заложби за обезбедување на ефективно спроведување на релевантните правила и за воспоставување на ефективни политики за спречување и борба против криминалот од омраза и говорот на омраза. Ова се прави со поттикнување на тематски дискусии за празнините, предизвиците и одговорите, промовирање на размена на најдобри практики, развивање на насоки и зајакнување на соработката и синергијата помеѓу клучните засегнати страни. Нивната работа веќе резултираше со голем број практични алатки за насоки во клучни области како што се обука за криминал од омраза, пристап до правда, поддршка и заштита на жртвите на криминал од омраза и говор на омраза и евидентирање на криминал од омраза ⁽⁵⁶⁾.

Понатаму, важно прашање за работата на граѓанските организации е прашањето кое се однесува на финансирањето. Во ЕУ, Европската комисија обезбедува финансиска поддршка за националните органи и граѓанските организации кои работат на говор на омраза и криминал од омраза, преку програмата Граѓани, еднаквост, права и вредности (CERV), признавајќи дека граѓанските организации имаат клучна улога во борбата против говорот на омраза и криминалот од омраза и со тоа придонесува за заштита и унапредување на основните права.

Овие практики, помеѓу многу други во ЕУ, можат да послужат како водилка за идните активности во Западен Балкан од кои може да произлезат обединети активности ширум Западен Балкан и да имаат долготрајни влијанија врз сузбивањето на говорот на омраза.

Препораки

1. Треба да се формира **заедничка мрежа** за наративи со омраза и проекти и активности за говор на омраза во Западен Балкан, како што се Хелсиншкиот комитет за човекови права, Балканската истражувачка репортерска мрежа, You Are Heard: Западен Балкан и Турција и Мрежата за известување за различностите 2.0. Таквата мрежа треба да развие унифицирана методологија за следење, евидентирање и прибирање податоци, програми за едукација и подигање на свеста и иницијативи за застапување. Покрај тоа, искусните организации треба да ги зајакнат локалните граѓански организации и да го подобрат споделувањето информации меѓу државите од Западен Балкан и/или клучните институционални чинители.
2. Создавањето **стратешки сојузи** во рамките на една држава и/или регион треба да биде императив. Имено, кога е релевантно за контекстот, граѓанските организации треба да поддржат заседавање на клучните чинители кои ќе ги преформулираат проблемите на начини што ќе овозможат подостижни решенија. Доколку е можно, граѓанските организации треба да користат независно посредување и експертиза и да градат коалиции. Покрај тоа, треба да се воспостават/зајакнат партнерствата со релевантните засегнати страни, вклучително и оние кои работат во технолошката индустрија. Поголемиот дел од значајните активности против говорот на омраза нема да ги преземат само граѓанските организации, туку владите (вклучувајќи ги и регионалните органи), приватните компании, медиумите и верските и други чинители.
3. Воспоставувањето на **структурна соработка и партнерства со соодветните институционални чинители** е многу важен чекор во борбата против говорот на омраза на државно ниво, имајќи на ум дека таквата соработка и партнерства не треба да влијаат на независната улога на граѓанските организации. Имено, сите активности на граѓанските организации во спречување и борба против говорот на омраза може да донесат многубројни предности доколку се комбинираат и дополнат со работата на институционалните чинители. Институционалните чинители можат да имаат придобивка од информациите, знаењата и

⁽⁵⁶⁾ 2022 година [Клучните водечки принципи за соработка помеѓу органите за спроведување на законот и граѓанските организации](#) се пример за насоки изготвени од Групата на високо ниво.

активностите преземени од граѓанските организации во областа на следење, евидентирање и прибирање податоци, едукација и активности за застапување. Имено, соодветниот и сеопфатен одговор на појавата на говор на омраза изискува целосно разбирање на динамиката на појавата. Бидејќи, во одредени случаи, институционалните чинители немаат капацитет за (тоа не е во нивниот делокруг) сеопфатен пристап, комбинацијата на наодите на граѓанските организации може да биде корисна.

4. Покрај организациските фактори, **најголем акцент треба да се стави на образованието**. Образованието може да биде основа за борба против нетолеранцијата и дискриминацијата, подигање на свеста, справување со клучните причини за говорот на омраза и унапредување на инклузијата и мирниот соживот. Заложбите треба да се насочат кон вклучување на образовните наставни програми во формалните образовни програми кои ќе обезбедат одржливост. Воедно, неформалните иницијативи, како што е едукација на персоналот на институционалните чинители и персоналот во врска со медиумите, младите, итн., се добредојдени и можат да го надополнат задолжителното образование со дополнување на какви било недостатоци. Имено, развојот на одговорно однесување, граѓанско учество, вештини за критичко размислување и медиумска писменост може да поттикне раст на напредни позитивни вредности на меѓусебно разбирање и почитување на човековите права, основните слободи и човековата различност во Западен Балкан.
5. Неопходни се повеќе **емпириски истражувања** за говорот на омраза во Западен Балкан и неговите локални специфични, регионални и меѓународни врски. Ваквите истражувања ќе овозможат подобро да се разберат факторите и чинителите кои водат до говор на омраза во различни сфери на општеството, запознавање на стручната заедница и јавноста со оваа тема и сигнализирање на потенцијални безбедносни закани и ескалација. Резултатите од сите истражувања и поврзаните препораки треба да бидат достапни на јавноста и доставени до соодветните локални, регионални и/или меѓународни заинтересирани страни.

Библиографија

Council of Europe. (2022). *Hate crime and hate speech*. Thematic factsheet, Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-hate-crime-eng-docx/1680a96865>

Petković, B., Hrvatin, S. B., Hodžić, S., Londo, I., Sokol, A., Hoxha, A., Sylva, M., Bogdanović, M., Nikodinoska, V., Jovović, J., Valić Nedeljković, D., & Aydınli, S. (2021). *Hate narratives in the Western Balkans and Turkey*. RESILIENCE: For Media Free of Hate and Disinformation, Peace Institute, Ljubljana and SEENPM, Tirana. <https://seenpm.org/wp-content/uploads/2021/04/Resilience-E-book-research-2-all-reports-with-CIP-April-2021.pdf>

Radicalisation Awareness Network. (2023). *Confronting hate speech in the Western Balkans*.

Radicalisation Awareness Network. (2022). *Lessons learned from alternative narrative campaigns*. https://home-affairs.ec.europa.eu/whats-new/publications/lessons-learned-alternative-narrative-campaigns-march-2022_en

За авторот:

Марија Лучиќ-Катиќ е професорка на Факултетот за криминалистика, криминологија и безбедносни студии на Универзитетот во Сараево (Босна и Херцеговина). Нејзината главна област на интерес е борбата против криминалот од омраза и говорот на омраза. Во моментот таа работи за различни граѓански организации како истражувач, застапник и едукатор во областа на криминалот од омраза и говорот на омраза.

ПРОНАОЃАЊЕ ИНФОРМАЦИИ ЗА ЕУ

На интернет

Информациите за Европската Унија на сите официјални јазици на ЕУ се достапни на веб-локацијата на Европа на: https://europa.eu/european-union/index_en

Публикации на ЕУ

Можете да преземете или да нарачате бесплатни или публикации на ЕУ што се плаќаат од: <https://op.europa.eu/en/publications>. Може да се добијат повеќе примероци од бесплатни публикации ако се јавите во Europe Direct или вашиот локален информативен центар (видете https://europa.eu/european-union/contact_en).

Законот на ЕУ и сродни документи

За да пристапите до информациите за законите на ЕУ, како и до сите закони на ЕУ од 1952 година и преведените верзии на сите официјални јазици, посетете ја EUR-Lex на следнава врска: <http://eur-lex.europa.eu>

Отворени податоци од ЕУ

Порталот за отворени податоци на ЕУ (<http://data.europa.eu/euodp/en>) обезбедува пристап до групи од податоци од ЕУ. Податоците може да се преземат и повторно да се користат бесплатно, за комерцијални и за некомерцијални цели.

Radicalisation Awareness Network

RANI

Practitioners



Publications Office
of the European Union